

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота магістра

з теми «СИНОНІМИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ»

Виконала: студентка 2 курсу, РО1-М18z групи

Спеціальності 013 Початкова освіта

Гакман Антоніна Валентинівна

Керівник: Гудима Н.В., кандидат філологічних
наук, доцент

Рецензент: Гордійчук М.С., кандидат
педагогічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2019 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
--------------------	---

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ СИНОНІМІВ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

1.1. Синоніми в лексичній системі мови як одне з джерел збагачення словникового запасу й увиразнення мовлення молодших школярів	11
1.2. Шляхи збагачення лексичної синоніміки української мови.....	19
1.3. Компетентнісне спрямування навчальних програм і змісту підручників для початкової школи з проблеми дослідження.....	23

РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ РОБОТИ НАД СИНОНІМАМИ

2.1. Педагогічні та методичні інноваційні підходи до вивчення синонімів на уроках української мови.....	28
2.2. Система вправ і завдань для роботи над синонімами в початкових класах.....	33
2.3. Організація, зміст і перевірка ефективності експериментального дослідження	50
2.3.1. Завдання і методика експерименту.....	50
2.3.2. Хід педагогічного експерименту.....	52
2.3.3. Результати експериментального дослідження.....	59

ВИСНОВКИ	62
-----------------------	----

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
---	----

ДОДАТКИ	72
----------------------	----

ВСТУП

Курс української мови – важлива складова загального змісту початкової освіти, оскільки мова є не тільки окремим навчальним предметом, а й основним засобом опанування всіх інших шкільних дисциплін.

Основна мета цього курсу полягає у формуванні ключової комунікативної компетентності молодшого школяра, яка виявляється у здатності успішно користуватися мовою (всіма видами мовленнєвої діяльності) в процесі спілкування, пізнання навколишнього світу, вирішення життєво важливих завдань.

Навчання української мови має бути спрямоване також на формування соціокультурної компетентності, яка охоплює загальнокультурний розвиток учнів, адаптацію їх до життя в певному соціальному середовищі, громадянське, патріотичне, морально-етичне, естетичне виховання.

У процесі початкового навчання української мови постійно проводиться робота над формуванням компетентності уміння вчитися. Важливо навчити молодших школярів організовувати свою навчальну діяльність, сформувати в них почуття відповідальності за виконання завдань, готовність самостійно працювати з новим, доступним за складністю матеріалом, мати власну думку, обґрунтовувати її.

Відповідно до освітньої галузі «Мови і літератури» Державного стандарту початкової загальної освіти навчальний предмет «Українська мова» будується за такими змістовими лініями: мовленнєвою, мовною, соціокультурною, діяльнісною.

Початкове навчання мови передбачає пропедевтичну роботу з формування у школярів знань про одиниці різних мовних рівнів (текст, речення, слово в його лексичному і граматичному значеннях, звуки мовлення).

Структурування розділів із вивчення зазначених мовних одиниць у підручниках для 2-4 класів здійснюється за принципом науково обґрунтованої методичної доцільності.

Основна увага має приділятися практичним аспектам: роботі над значенням слова і кількісному нарощуванню словникового запасу учнів, збагаченню їхнього мовлення різними граматичними формами, розвитку вміння користуватись мовними засобами відповідно до норм літературної мови (орфоепічних, лексичних, граматичних); умінню аналізувати, оцінювати власну мовленнєву творчість, удосконалювати її [47, с. 48].

Концепція 12-річної середньої загальноосвітньої школи націлює на посилення практичного й виховного спрямування мовної освіти, формування мовно-мовленнєвої культури особистості. Функціональний підхід до шкільного мовного курсу передбачає, що робота над мовною теорією, формуванням знань про мову підпорядковується інтересам мовленнєвого розвитку учнів, від якого значною мірою залежить успішність процесу формування особистості. Адже мовлення – основа і результат розумової діяльності, найважливіший засіб комунікації, вираження української ментальності. Воно служить своєрідним ключем пізнавальної діяльності і, за висловленням М. І. Жинкіна, є «каналом розвитку інтелекту» [62, с. 73]. Логічне, чітке, образне усне й писемне мовлення учня – показник його розумового розвитку.

Проблема розвитку зв'язного мовлення учнів висуває на одне з провідних місць словникову роботу з огляду на ту надзвичайно важливу роль, яку відіграє лексика в комунікативно спрямованому навчанні української мови. Набуті в початкових класах уміння користуватися лексикою рідної мови допомагають учням точніше передавати свої думки, сприяють їхньому загальному розвитку.

Проблема вивчення синонімів як лексико-семантичної категорії цікавила багатьох методистів. Ще дореволюційні вчені (Ф. І. Буслаєв,

І. І. Срезневський, В. П. Шереметєвський та ін.) рекомендували вивчати не лише граматику та орфографію, але й мову «в усьому її розмаїтті», живе слово, що давало б змогу розкрити перед учнями невичерпне багатство народного мовлення.

Ф. І. Буслаєв, будучи прихильником всебічного навчання мови, вперше вносить до шкільного курсу розділ вивчення слова і словника, який дозволяв розкрити учням багатство засобів рідної мови. У своїй книзі «О преподавании отечественного языка» пропонує поряд з іншими лексичними пластами знайомити учнів із синонімами, на мовленнєвих прикладах показує сферу їх уживання. Роботу над словом відомий мовознавець пов'язує з вивченням граматики та читанням.

Ідеї Ф. І. Буслаєва зробили значний вплив на шкільну практику. І. І. Срезневський, К. Д. Ушинський, В. П. Шереметєвський уважали оволодіння лексичним багатством і граматичними формами одним із найважливіших завдань навчання української мови.

Так, відомий педагог і методист М. Ф. Бунаков уважав розвиток «дара слова» є одним із важливих завдань викладання української мови. Розробляючи проблеми навчання української мови, а саме питання збагачення словника, науковець керувався положенням про те, що найголовнішим завданням, яке ставиться перед учителем української мови, є розвиток уміння «користуватися мовою для точного і складного висловлення своїх думок усно і письмово» [41, с. 86].

У перших програмах з української мови для початкового навчання (20-х –початку 30-х років) робота з синонімами планувалась у розділі «Розвиток усного і писемного мовлення». Вона полягала у складанні словників синонімів, які використовувалися в процесі формування навичок культури мовлення.

Аналіз найпоширеніших у практиці початкового навчання підручників з української мови цього періоду дає змогу стверджувати, що в них відсутні

теоретичні відомості про синоніми, і тільки деякі вправи, націлюючи учнів на засвоєння певного орфографічного правила чи граматичного поняття, мають додаткові завдання на групування слів, близьких за значенням.

Великого значення збагаченню словника учнів надавали методисти минулого К. Б. Бархін, Ф. І. Буслаєв, М. О. Рибнікова, І. І. Срезневський, К. Д. Ушинський та ін.

Окремим аспектам роботи з синонімами на уроках української мови в школі присвячені дисертаційні дослідження Л. М. Марченко, Л. Б. Попової, Т. Л. Грубої, Р. Г. Ізмайлової, К. А. Сидоренко, Н. А. Гац, Н. І. Лазаренко та ін.

Ця проблема й сьогодні викликає інтерес, оскільки синоніми є одним із найважливіших явищ у лексичній системі мови, вони відіграють важливу продуктивну роль у мовленні як засіб точного й образного висловлення думки, стилістичної диференціації текстів. Водночас методика вивчення синонімів у школі, і в її початковій ланці зокрема, залишається недостатньо розробленою, що зумовило **актуальність** теми.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати ефективність використання технологій увиразнення мовлення молодших школярів засобами синонімів, проаналізувати методи і прийоми формування в учнів точного, ясного мовлення, вмінь вибирати відповідні синонімічні варіанти.

Гіпотеза дослідження: якщо ефективно використовувати інноваційні технології увиразнення мовлення молодших школярів засобами синонімів на уроках української мови, то це сприятиме підвищенню мотивації вивчення української мови, вдосконаленню комунікативних умінь і навичок та формуванню їхньої пізнавальної активності.

Об'єктом дослідження є процес навчання та виховання молодших школярів на уроках української мови.

Предметом дослідження є вправи та завдання з вивчення синонімів як засобів увиразнення мовлення молодших школярів на уроках української мови.

Відповідно до мети, визначено такі **завдання дослідження**:

- 1) на основі вивчення наукових (психологічних, педагогічних, лінгвістичних, дидактичних) джерел з'ясувати стан досліджуваної проблеми;
- 2) визначити сутність понять «синоніми», «синонімічний ряд», «педагогічна технологія»;
- 3) розробити систему вправ і завдань, спрямованих на формування виразного мовлення учнів, збагачення їх словникового запасу, а також формування вміння доцільно використовувати синоніми у власному мовленні;
- 4) на основі експериментального дослідження виявити та дослідити місце, роль, а також особливості вправ для роботи з синонімами на уроках української мови в початкових класах.

Основними методами дослідження стали: теоретичний аналіз наукових джерел (психологічних, педагогічних, дидактичних) із досліджуваної проблеми; аналіз, порівняння, узагальнення та систематизація емпіричних і теоретичних даних; метод спостереження, вивчення та узагальнення передового досвіду вчителів-практиків; бесіди з учнями (для виявлення зацікавленості у виконанні завдань з синонімами). Основним був педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний). Під час експериментальної роботи використовувались методи статистичної обробки даних спостереження та експерименту.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше комплексно проаналізовано технології у вираженні мовлення молодших школярів засобами синонімів в теоретичному та методичному аспектах, що дало змогу виявити найдоцільніші з них і розробити комплекс вправ різного характеру, спрямованих на вивчення синонімів.

Теоретичне значення. Результати роботи допоможуть у розробці питань теорії сучасних педагогічних технологій у початковій школі в методиці навчання української мови.

Практичне значення наукової роботи полягає у можливості впровадження в практику початкової школи розробленої системи вправ і завдань, спрямованих на вивчення синонімів (зокрема, при складанні планів-конспектів уроків і розробки позакласних заходів), вишівських курсах зазначеної проблематики, для написання студентських курсових, бакалаврських, дипломних і магістерських робіт.

Апробація роботи. Основні положення і результати представлено на:

- II регіональній науково-практичній конференції «Роль і місце мистецької педагогіки у формуванні сучасної особистості» із доповіддю «Труднощі під час вивчення синонімів у початковій школі» (16-17 березня 2019 року, м. Кам'янець-Подільський);

- III всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання» із доповіддю «Системний підхід до вивчення синонімів у початкових класах» (21-22 березня 2019 року, м. Кам'янець-Подільський);

- науково-практичній інтернет-конференції молодих науковців та студентів «Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи» із доповіддю «Діяльнісно-комунікативний підхід до вивчення синонімів у початковій школі» (2019 рік, м. Івано-Франківськ, м. Бердянськ, м. Вінниця, м. Кам'янець-Подільський, м. Київ, м. Кропивницький, м. Мукачеве, м. Полтава, м. Умань, м. Херсон);

- V міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти» із доповіддю «Синоніми як засіб вираження мовлення дошкільників і учнів першого класу в ігровій діяльності» (17-18 квітня 2019 року, м. Кам'янець-Подільський);

- III міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» із доповіддю «Збагачення словникового запасу молодших школярів синонімами» (17-18 квітня 2019 року, м. Вінниця);

- науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2018-2019 навчальному році із доповіддю «Синоніми як засіб формування лексичних компетентностей молодших школярів» (24-25 квітня 2019 року, м. Кам'янець-Подільський);

- III всеукраїнській науково-практичній конференції «Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії» із доповіддю «Наступність у застосуванні синонімів у мовленні старших дошкільників і молодших школярів на основі діяльнісно-комунікативного підходу» (23-24 жовтня 2019 року, м. Кам'янець-Подільський);

- всеукраїнській інтернет-конференції «Актуальні питання початкової освіти: досвід, реалії, перспективи» із доповіддю «Роль синонімів у формуванні комунікативної компетентності молодших школярів» (24-25 жовтня 2019 року, м. Кам'янець-Подільський).

Результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2018-2019 рр.). Опубліковано статтю «Методика роботи над граматичними синонімами на уроках української мови в 4 класі» у збірнику наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (Випуск 15, 2019 рік).

Обсяг і структура дослідження: робота складається зі вступу, основної частини, що має два розділи, висновків, списку використаних джерел (70 позицій) та додатків. Повний обсяг роботи становить 79 с., основна частина – 65 с.

Зміст роботи. У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його мету, гіпотезу та завдання, об'єкт і предмет наукових спостережень, методи вивчення матеріалу, новизну, теоретичне й практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі «Теоретичні засади вивчення синонімів у початкових класах» висвітлюються загальні питання вивчення синонімів, а також психолого-педагогічні та методичні аспекти.

Другий розділ «Педагогічні інноваційні технології в процесі роботи над синонімами» охоплює 3 підрозділи. Завдання цього розділу – дослідити використання вправ для роботи з синонімами на уроках української мови в початкових класах, пояснити та обґрунтувати результати експериментального дослідження, подати методичні рекомендації виявлення можливостей учнів початкових класів під час упровадження вправ і завдань для роботи з синонімами на уроках української мови.

У висновках підбито підсумки здійсненого теоретичного й емпіричного дослідження.

ВИСНОВКИ

Аналіз досліджень проблеми професійної підготовки вчителя початкової школи до реалізації технологій увиразнення мовлення молодших школярів засобами синонімів дозволив розкрити зміст і системність цього поняття відповідно до розвитку потреб держави, суспільства, особистості та виявити особливості його підготовки. У світовій та українській педагогічній підготовці сучасного педагога чітко простежується орієнтація на формування комунікативної особистості, здатної до взаємодії в європейському та світовому просторі.

З'ясовано, що розвиток усного й писемного мовлення учнів, їхні уміння користуватися мовою як засобом спілкування, пізнання, впливу, визначається пріоритетним і сучасні дослідження цієї проблематики визначаються актуальними. Результатом його реалізації є впровадження системи вправ та завдань, які збагачують словниковий запас учнів. Мета такої роботи – формування комунікативної компетенції молодшого школяра і використання її у повсякденному житті. Для реалізації такої мети потрібно знати вікові особливості і психологічні настрої молодших школярів. Основне завдання педагога-мовника сьогодні – навчити дітей вести ефективну комунікацію. Діти в процесі мовлення можуть робити помилки, проте комунікація має відбуватися в будь-якому випадку.

Доведено, що вчитель початкових класів повинен знати умови, вимоги та рекомендації щодо освітньої галузі «Мови і літератури» для того, щоб досягнути поставленої перед учнями мети спілкування.

Однак основну увагу в навчанні слід приділяти розвитку умінь здійснювати всі види мовленнєвої діяльності: слухання-розуміння (аудіювання), говоріння, читання, письмо. З цією метою необхідно використовувати спеціальні види роботи, які включають як домінування

одного учасника навчального процесу над іншим, так і однієї думки над іншою. При виконанні таких вправ учні вчаться бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані рішення. Процес навчання – неавтоматичне вкладання навчального матеріалу в голову учня. Він потребує напруженої розумової роботи дитини і її власної активної участі в цьому процесі. Поодинокі слова і його лексичні значення, самі по собі ніколи не дадуть справжніх стійких результатів. Цього можна досягти тільки за допомогою систематичної і щоденної словникової роботи як на уроці, так і під час позакласної роботи. У численних ситуаціях мовленнєвого спілкування виявляється все багатство зовнішнього світу. Користуючись мовою як засобом пізнання комунікації, дитина слухає, говорить, читає, пише. А для того, щоб зацікавити учнів до активного навчання читати, говорити, слухати й писати українською мовою, підвищити їхній рівень знань, учителі застосовують новітні технології (зокрема технологію увиразнення мовлення засобами синонімів), інтерактивні завдання, як одні з найефективніших методів у досягненні навчальної мети.

Досліджено, будь-яка технологія повинна відповідати основним критеріям технологічності: системності (наявності логіки процесу, взаємозв'язку частин, цілісності), керованості (планування процесу навчання), ефективності (технологія повинна вибиратися відповідно до результатів і оптимальних затрат, гарантувати досягнення певного стандарту навчання), відповідності (можливості застосування в інших однотипних навчальних закладах іншими суб'єктами).

Сучасні школи є осередком для розвитку творчих можливостей учнів, задоволення їх особистих та суспільних інтересів. Утілення цієї мети можливе, якщо оволодіти методикою, що стимулює конструктивно критичне мислення активними методами та технологіями навчання. Ефективність і

сила впливу на емоції і свідомість учнів залежить від умінь, стилю роботи конкретного вчителя.

Виокремлено у роботі ефективність використання технологій увиразнення мовлення засобами синонімів, що допомагає кожному вчителю усвідомити, для чого потрібно використовувати такі технології на уроці української мови і тим самим сформувати свідому активність у навчанні кожної дитини; усвідомити можливість проблеми підтримки мовної різноманітності у класі, школі, регіоні.

Мовленнєва змістова лінія, яка є основною, передбачає розвиток усного і писемного мовлення учнів, їхні вміння користуватися мовою як засобом спілкування, пізнання, впливу. З цією метою розвиваються, удосконалюються усні види мовленнєвої діяльності (слухання-розуміння, діалогічне, монологічне мовлення), а також формуються, удосконалюються види мовленнєвої діяльності, які пов'язані з писемним мовленням (читання вголос і мовчки, робота з дитячою книжкою, письмові види робіт). Для того, щоб розвивати ці навички проведено дослідження, у якому обґрунтовано можливість навчання української мови учнів початкових класів за допомогою технологій увиразнення мовлення засобами синонімів.

Аналіз дослідження дав змогу зробити висновок про недостатній рівень комунікативних умінь учнів початкових класів, що не сприяє розвитку мовленнєвих навичок школярів. Молодші школярі не одержують належних знань для розвитку вільного спілкування, що обмежує їх словниковий запас.

Для перевірки ефективності запропонованої системи роботи над збагаченням знань дітей про синоніми застосовувався метод контрольних робіт. Регулярно проводилися різні види перевірки знань: усне опитування, самостійні й індивідуальні роботи. Це дозволило визначити рівень сформованості в учнів словникового запасу, умінь і навичок спілкування українською мовою.

Зрізові роботи посідали важливе місце в системі контролю за експериментальним навчанням. Зіставлення одержаних результатів у контрольній та експериментальній групі засвідчило значне підвищення якості умінь учнів в експериментальній групі.

Дослідження підтверджує, що систематичне і планомірне використання вправ із синонімами формує комунікативну компетенцію молодших школярів, покращує їх знання з української мови.

Запропонована система вправ і завдань складає основу дидактичної мети експериментального навчання, результатом якого є стійкий інтерес учнів до вдосконалення культури спілкування, розвиток комунікативного мовлення, підвищення якості знань молодших школярів та активної діяльності всіх учнів на уроці.

Отже, проблема ефективності використання педагогічних інноваційних технологій в процесі роботи над синонімами на уроках української мови в початкових класах є актуальною. Однак не всі аспекти та методичні розробки з цієї проблематики достатньо висвітлені у сучасних зарубіжних та українських дослідженнях, що й визначає предмет нашої подальшої роботи. Запропонована система вправ і завдань над синонімами відкрита для вивчення на всіх предметах початкового курсу, що дасть змогу глибше й детальніше охарактеризувати та змоделювати сучасну методику початкового навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бардакова Ю. Нова українська школа. Новий державний стандарт. Пам'ятка вчителя // Початкове навчання та виховання. 2018. № 13-15. С.34-44.
2. Бархаев Б. П. Новые аргументы в педагогических технологиях // Школьные технологии. 1997. №4. С. 47.
3. Батраченко К.Г. Розвивальні ігри та інтерактивні вправи на уроках української мови в початкових класах // Початкове навчання та виховання. 2018. № 7-8. С.25-35.
4. Баханов К. О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі : [Монографія]. Запоріжжя: Просвіта, 2000. 160 с.
5. Березюк Н.О. Слова, близькі за значенням (синоніми). Редагування тексту. Ознайомлення з фразеологізмами. Урок української мови за технологією розвитку критичного мислення у 3-му класі // Початкове навчання та виховання. 2018. № 33. С.16-21.
6. Більська О. Новому поколінню – нову педагогіку // Учитель початкової школи. 2013. №1. С. 7.
7. Будна Н. О., Головка З. Л. Творчі завдання з української мови 3 клас: дидактичний матеріал. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. 72 с.
8. Варзацька Л. О., Шевченко Л. М. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів: методичні рекомендації. Київ : РММК, 1992. 127 с.
9. Вашуленко М. С. Про співвідношення знань і вмінь у мовній освіті молодших школярів // Початкова школа. 1995. №9. С.4-11.
10. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі : метод. посіб. Київ : Освіта, 2006. 268 с.
11. Верхогляд Г. Нестандартний урок-подорож з української мови (синоніми, антоніми) // Початкова школа. 2013. №10. С. 11.

12. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник / [Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. та ін]. Київ : Просвіта, 2001. 416 с.
13. Воронка М. Мотивація навчальної діяльності як засіб підвищення якості знань учнів // Початкова школа. 2008. №4. С. 21.
14. Воронова В. В. Технологія обучения // Педагогика. Под. ред. П. И. Подкасистого. М., 1996. 168 с.
15. Вулканова В. В. Сучасні технології навчання // Директор школи. 2007. №37. С. 5-9.
16. Гапонова С. В. Сучасні методи викладання іноземних мов за рубежом // Іноземні мови. 1998. №1. С. 24-31.
17. Галаган І. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у початкових класах // Початкова школа. 2013. №2. С. 33.
18. Гемзюк О. Р., Рябова С. І. Творчі завдання з української мови 4 клас : навчальний посібник. Тернопіль, 1996. 64 с.
19. Групова Я. Ф. Групова робота на уроках у початкових класах : навч. посіб. Тернопіль : Мальва-ОСО, 2004. 76 с.
20. Енциклопедія освіти / Акад. пед. Наук України; головний ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
21. Жданова С. Г., Меренцова О. В. Нетрадиційні уроки в початковій школі: навчальний посібник. Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. 96 с.
22. Жемелко М. В. Створюємо умови для розвитку і самореалізації кожної особистості... [з досвіду педагогічної діяльності] // Педагогічна думка. 2012. №4. С. 29-31.
23. Занков Л. В. Избранные педагогические труды. М. : Педагогика, 1990. 424 с.
24. Зеленська О. Використання інноваційних технологій на уроках у початкових класах // Учитель початкової школи. 2014. №3. С.15.

25. Іванчук Л. Використання медіадидактики на компетентнісно зорієнтованому уроці в початкових класах // Початкова школа. 2018. №3. С.8-11.
26. Інноваційні технології навчання української мови та літературного читання в початковій школі : Навчальний посібник / за аг.ред. Н.В. Гудими. Кам'янець-Подільський : Друк-сервіс, 2018. 168 с.
27. Каніщенко А.П. Лекційно-практичний курс із дисципліни «Методика навчання української мови в початковій школі» (розділи «Методика вивчення мовної теорії», «Методика розвитку усного та писемного зв'язного мовлення»). Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2016. 176 с.
28. Каніщенко А.П. Лекційно-практичний курс із дисципліни «Методика навчання української мови в початковій школі». Книга 2 (розділи «Методика навчання грамоти», «Методика літературного читання»). Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2016. 256 с.
29. Капінус Н., Коваленко О. Впровадження здоров'язбережувальних технологій у початковій школі // Початкова школа. 2012. №8. С.12.
30. Коберник Г. І. Індивідуалізація і диференціація навчання в початкових класах: теорія та методика: [Монографія]. Київ : Наук. світ, 2002. 231 с.
31. Коберник Г. Л., Сісецький П. В. Психолого-педагогічні основи диференційованого підходу до учнів // Початкова школа. 1990. №6. С.8-11.
32. Коберник О. М. Проектування навчально-виховного процесу в школі. Київ : Хрещатик, 1996. 153 с.
33. Коваль Г. П., Деркач Н. І., Наумчук М. М. Методика викладання української мови: навч. посіб. для студентів педінститутів, гуманітарних університетів, педагогічних коледжів спеціальності «Педагогіка і методика початкового навчання». Тернопіль : Астон, 2008. 287 с.
34. Ковальчук В. І. Інноваційні підходи до організації навчального процесу: навч.-метод. посібник. Київ : Шкільний світ, 2011. 128 с.

35. Кротевич Є. В., Родзевич Н. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ : Освіта, 1957. 360 с.
36. Купцова Л., Седова О. Інтерактивні методи навчання у сучасній початковій школі // Початкова школа. 2019. №3. С.43-48.
37. Логачевська С. Диференційовані завдання з розвитку мовлення для 2 класу // Початкова школа. 2008. №3. С.13.
38. Лупінович С. М. Навчаємося залюбки! Формування мотивації до навчання в учнів молодших класів. Харків : Основа, 2009. 107 с.
39. Маценко Н.В. Упровадження нового Державного стандарту початкової освіти. Роздуми вчителя пілотного класу Нової української школи // Початкове навчання та виховання. 2018. № 28-29. С.41-45.
40. Мелешко В. Сільська школа як компонент освітнього округу: технології навчання // Початкова школа. 2013. №5. С. 51.
41. Методика вивчення української мови в школі : посіб. для вчителів / О. М. Беляєв, В. Я. Мельничайко, М. І. Пентилюк та ін. Київ : Рад. шк., 1987. 246 с.
42. Методика викладання української мови : навч. посіб. / [С. І. Дорошенко, М. С. Вашуленко, О. І. Мельничайко], за ред. С. І. Дорошенка. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Вища шк., 1992. 400 с.
43. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах : підруч. для студентів філологічних факультетів університетів / [М. І. Пентилюк, С. О. Караман, О. М. Горошкіна та ін.]. Київ : Ленвіт, 2005. 400 с.
44. Митник О., Стрижак А. Система завдань, спрямованих на формування комунікативних умінь як складової соціальної успішності молодшого школяра // Початкова школа. 2019. №9. С.23-26.
45. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. Київ : Освіта, 2013. 392 с.

46. Нагорна Л.Г., Комаревцева Н.Р. Кроки до оновлення змісту уроків української мови // Початкове навчання та виховання. 2019. № 16-18. С.8-10.
47. Наумчук М. М. Сучасний урок української мови в початковій школі: методика і технологія навчання : навч. посіб. Тернопіль : Астон, 2001. 240 с.
48. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта. 2001. № 60-62.
49. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / za zagred. H.M. Bibik. Kyiv : Litera LTD, 2018. 160 с.
50. Одинцова Г.С., Кодлюк Я.П. Цікаве мовознавство для молодших школярів : посібник для вчителя початкових класів. К. : Наш час, 2006. 123 с.
51. Олійник О. Б. Мова моя калинова : навч. посіб. Київ : Хрещатик, 1993. 294 с.
52. Пархоменко М. Методика роботи над словом, текстом на уроках читання // Початкова школа. 1997. №7. С. 44-48.
53. Петрик О. Реалізація комунікативно-діяльнісного підходу у мовно-мовленнєвій освіті молодших школярів // Початкова школа. 2019. №6. С.39-43.
54. Пехота О. М. Освітні технології. Київ : Видавництво А.С.К., 2003. 255 с.
55. Пометун О. Як оцінити діяльність учнів на інтерактивному уроці // Доба. 2002. №2. С.2-6.
56. Романко І., Пісоцька О. Комунікативна взаємодія вчителя й учнів як спосіб міжособистісних стосунків у навчально-виховному процесі // Українська мова і література в школі. 2012. №7. С. 54-57.
57. Романюк С.З., Піц І.І. Методика викладання української мови в початкових класах. Семінарські заняття : Навчально-методичний посібник. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2012. 128 с.

58. Романюк С.З., Піц І.І. Практикум з методики навчання української мови навчання грамоти : навально-методичний посібник. Чернівці-Вижниця : Черемош, 2014. 210 с.
59. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии: В 2 т. М. : Педагогика, 1989. Т. 2. 322 с.
60. Савченко О. Компетентнісна спрямованість нових навчальних програм для початкової школи // Початкова школа. 2012. №8. С.1-6.
61. Савченко О. Я. Сучасний урок у початкових класах. Київ : Магістр, 1997. 255 с.
62. Сучасна українська літературна мова / За ред. А. П. Грищенка. – 2-е вид., переробл. і доповн. Київ : Вища школа, 1997. С. 365-378.
63. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти : 1-2 класи. К. : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. 240 с.
64. Трофіленко В. Робота над розвитком мовлення учнів – важлива складова комунікативної компетентності // Початкова школа. 2019. №7. С.28-30.
65. Українська мова з методикою навчання в початкових класах. – Інтегрований курс: Підручник для педагогічних вузів / За ред. А. П. Каніщенко, Г. О. Ткачук. Київ : Промінь, 2003. 232 с.
66. Фіцула М. М. Педагогіка : навчальний посібник. К. : Академвидав. 2005.
67. Чабайовська М., Шароварко С. Особистісно орієнтований підхід у навчанні молодших школярів української мови // Початкова школа. 2011. №11. С.4.
68. Чехместрук Г. Й. Дидактичні ігри на уроках української мови // Початкове навчання та виховання. 2012. №33. С.2.
69. Чигрина В. А. Від традиційної шкільної освіти – до продуктивного навчання // Джерело. 2009. №27. С. 13-15.
70. Явдошенко І. Інтерактивні методи навчання на уроках української мови // Початкова школа. 2008. №2. С. 21.